
ЗЕМЛЕУСТРІЙ І СТАЛЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

УДК 332.33:502.35.63

ЗЕМЕЛЬНО-АГРОТЕХНІЧНИЙ ПАСПОРТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА — ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ЕКОЛОГОБЕЗПЕЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

ДОБРЯК Д.С.,

*доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН України*

БУТЕНКО Є.В.,

*кандидат економічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування
України*

Обґрунтовано склад і зміст земельного-агротехнічного паспорта сільськогосподарського підприємства, як наукової основи екологічнобезпечного та економічно ефективного використання земель, забезпечення відтворення якості ґрунтової родючості, який слугуватиме надійним документом щодо контролю за раціональним використанням і охороною земель.

Постановка проблеми. При переважанні у складі земельного фонду України родючих ґрунтів він характеризується процесами деградації, які охоплюють значну частину території, що спричинено не завжди оптимальним використанням земель.

Надмірне навантаження на земельні вгіддя активізувало розвиток негативних процесів, серед яких особливої сили набули ерозійні. До цього призвело нехтування питаннями екологічної придатності земель для вирощування певних сільськогосподарських культур, зокрема необґрунтоване збільшення площ просапних культур. Втрати від ерозії вимірюються сотнями мільйонів гривень на рік. Знищуються найродючіші шари ґрунту, втрачається його найважливіша складова — гумус, погіршуються фізичні та фізико-хімічні властивості. Шаблонність підходів до використання земель особливо неприпустима в Україні, яка, маючи велику протяжність у широтному і меридіальному напрямках, охоплює дуже відмінну за агрокліматичними показниками територію.

Зважаючи на строкатість умов клімату, будови земної поверхні, якості ґрунтового покриву, напрями використання орних земель мають бути всебічно обґрунтованими. Передусім, це стосується землеробства, яке повинне бути максимально пристосованим до місцевих екологічних умов, що

диференціюються відповідно до природно-сільськогосподарських регіонів. На цьому обов'язково необхідно наголосити тепер, коли відбуваються зміни у системі господарювання, створюються нові землеволодіння і землекористування. В таких умовах згідно з Конституцією України держава має здійснювати контроль за використанням, охороною земельних ресурсів та їхнім відтворенням. Цьому сприятиме розроблення земельноагротехнічних паспортів на кожне сільськогосподарське підприємство.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Питанням екологобезпечного землекористування на засадах сталого розвитку присвячено наукові праці таких вчених, як Д.І.Бабміндра, О.С.Будзяк, С.М.Волков, Д.С.Добряк, О.П.Канаш, А.Г.Мартин, Л.Я.Новаковський, П.М.Першин, А.Г.Тихонов, В.М.Трегобчук, А.М.Третьак та ін. Водночас залишається дискусійним широке коло питань щодо формування екологобезпечного сільськогосподарського землекористування на засадах сталого розвитку і дійового контролю цього процесу.

Мета статті — обґрунтувати механізм контролю за раціональним використанням, охороною й відтворенням земельних ресурсів у сучасних умовах на місцевому рівні.

Виклад основного матеріалу. В умовах широкомасштабного здійснення земельної реформи на території сільськогосподарських підприємств України відбулися значні перетворення, які змінили організаційно-правові та організаційно-територіальні форми власності на землю і господарювання на ній.

Так, на сучасному етапі земельної реформи створено нові організаційно-правові форми господарювання на засадах приватної власності, а саме: 7819 господарських товариств, 4333 приватних підприємств, 1001 виробничий кооператив, 42 101 фермерське господарство, 345 державних підприємств, 1553 підприємства інших форм господарювання [7 с. 51]. Як правило, ці новоутворені агроформування використовують свої землі без належної організації їхньої території та відповідної науково обґрунтованої системи сівозмін, що призводить до розвитку деградаційних процесів та виснаження ґрунтів і втрати їхньої родючості.

Історичний досвід України й зарубіжних держав показує, що реальним механізмом наведення порядку у використанні та охороні земель, регулюванні земельних відносин і переоблаштуванні території може бути тільки землеустрій. Першим кроком при цьому може бути розроблення такого виду земельпорядної документації, як земельно-агротехнічний паспорт на новоутворені агроформування.

Як приклад ілюстрації методичного підходу щодо створення вказаної земельпорядної документації наводимо розроблення земельно-агротехнічного паспорта приватного сільськогосподарського підприємства (ПСП) "Маяк", розташованого на території Кашперівської сільської ради Житомирської області. Метою розроблення земельного-агротехнічного паспорта є, насамперед, надання допомоги новоутвореним сільгоспідприємствам у виборі подальшого напрямку ефективного використання земель у нових економічних умовах.

У згаданому сільгоспідприємстві площа сільськогосподарських угідь становить 893,8 га, із них ріллі — 783,9 га, в тому числі орних земель: у приватній власності — 2,3 га, державній — 33,2 га, у власників земельних частин (паїв) — 448,4 га, землі спільної суміжної власності (господарські шляхи, лісові смуги) — 70,3 га. Паспорт містить графічну й аналітичну інформацію, яка відображена на окремих кресленнях.

1. План земель

На плані відображено склад земельних угідь господарства. На кресленні показано рілля, кормові угіддя, болота, лісосмуги, польові дороги, господарські двори, межі населених пунктів тощо (рис. 1).

План земель виготовлено на основі матеріалів їхньої інвентаризації з використанням матеріалів роздержавлення та приватизації земель, а також проектів установлення меж Кашперівської сільської ради і меж сільських населених пунктів.

2. Картограма агровиробничих груп ґрунтів

На кресленні показано межі агровиробничих груп ґрунтів та їхні шифри. В таблиці вказано повну назву агровиробничих груп ґрунтів згідно з номенклатурним списком, наведено їхню площу, бали бонітету та грошову оцінку 1 га в розрізі сільськогосподарських угідь (рис. 2).

3. План земель за формами власності та користуванням

План відображає розподіл земель за власниками землі та землекористувачами. На ньому показано межі земель, які знаходяться у приватній власності, й земель, наданих в оренду. В таблиці наведено розподіл земель за видами угідь та їхньою площею у розрізі власників землі й землекористувачів.

В основу розроблення плану земель за формами власності та користуванням були покладені план меж ПСП “Маяк” відповідно до технічної документації щодо поділу земель на земельні частки (паї) та зведена експлікація земель за формами власності й користуванням згідно з проектом роздержавлення і приватизації земель.

4. Схема поділу земель

На схемі поділу земель агроформування на земельні частки (паї) відображено поділ ріллі та кормових угідь на земельні частки (паї) відповідно до уточненого й затвердженого Кашперівською сільською радою списку громадян — власників земельних сертифікатів — на право на земельну частку (пай) на території цієї сільради (ПСП “Маяк”). Використано також матеріали великомасштабних знімів земель, які підлягають поділу на земельні частки (паї) згідно з технічною документацією з роздержавлення та приватизації земель КСП “Маяк” (1995 р.).

Розмір земельних ділянок (паїв) у фізичних гектарах визначено з урахуванням якісної характеристики земель, що підлягають розподілу на земельні частки (паї).

Кожен власник земельного сертифіката має свій порядковий номер паю, відповідно до якого йому виділено частку ріллі, сіножатей і пасовищ. На плані цифрами позначено площу паю та його порядковий номер.

Умовними позначеннями виділено рілля й кормові угіддя.

5—10. Картограми придатності ґрунтів для вирощування льону, картоплі, озимої пшениці, озимого жита, вівса, ячменю

Вказані картограми виготовлено на базі класифікації ріллі щодо придатності її для вирощування основних сільськогосподарських культур. Орні землі за придатністю ґрунтів для вирощування культур класифіковані так, щоб у межах зон вирощування виявити регіони з агроекологічними умовами, кращими для виробництва певних видів продукції землеробства. В такому разі придатність виражається ступенем відповідності властивостей ґрунтів агробіологічним вимогам рослин і можливостям давати певний урожай (рис. 3, 4).

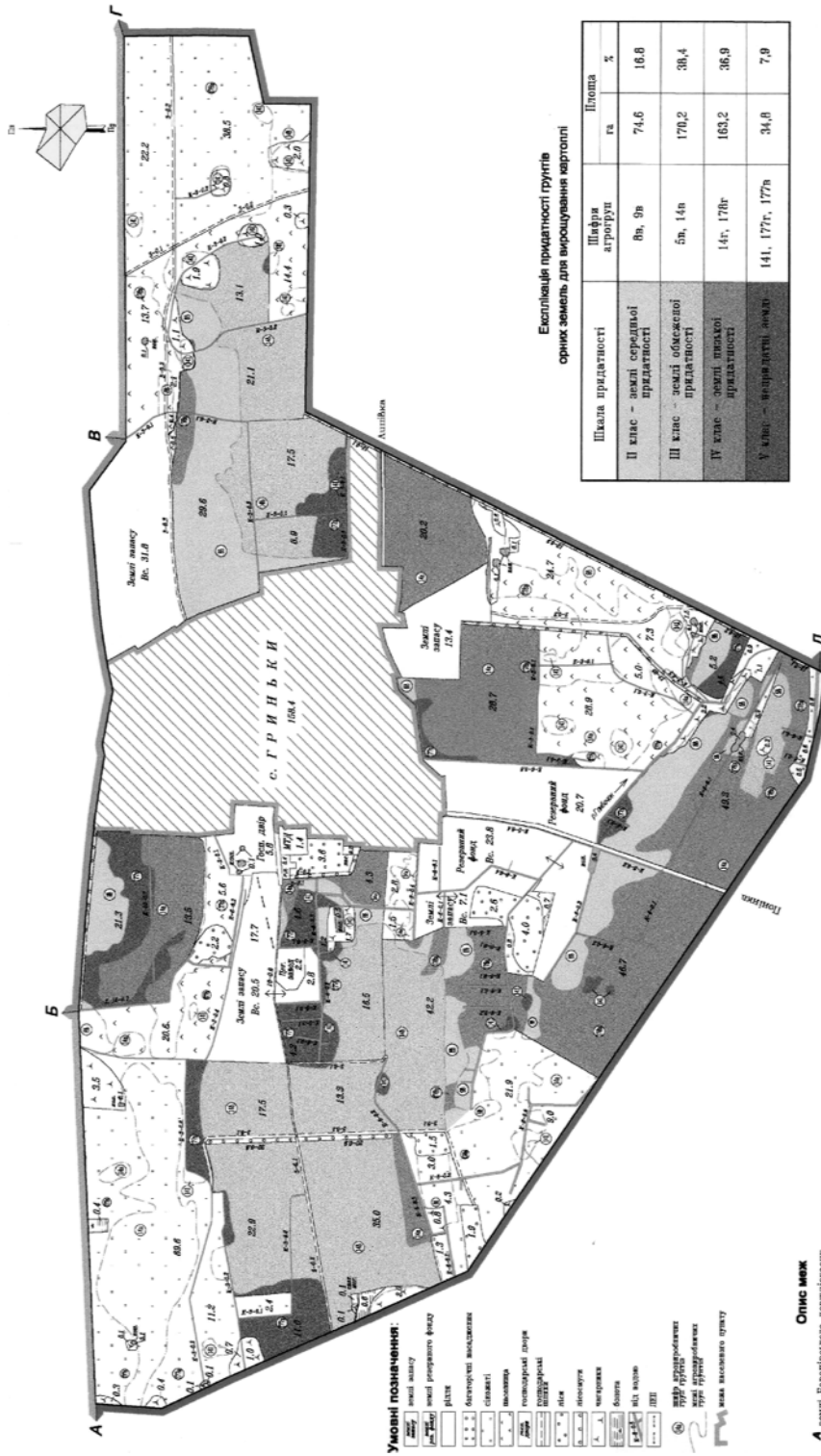

Рис. 4. Картограма придатності ґрунтів орних земель для вирощування картоплі

Придатність диференціюється за п'ятьма ступенями, або підкласами.

Перший підклас (найпридатніші землі) — це рілля, придатна для вирощування сільськогосподарських культур без будь-яких обмежень. Ефективність вирощування найвища.

Другий підклас (землі середньої придатності) — це землі високо- та середньозабезпечені поживними речовинами, але є фактори, які знижують родючість. Урожайність й ефективність вирощування культур нижчі, але при високій агротехніці й забезпеченості добривами вони можуть бути на рівні першокласних.

Третій підклас (обмежено придатні землі) — це рілля, середньо- або низькозабезпечена поживними речовинами, ґрунтовий покрив, рельєф та інші умови відзначаються деякими негативними факторами. Усунення їх при вирощуванні культур пов'язано з додатковими витратами на агротехнічні заходи, але без докорінної меліорації.

Четвертий підклас (землі низької придатності) — це рілля, ґрунтовий покрив якої характеризується багатьма негативними факторами. Без проведення докорінної меліорації врожаї нижчі за середні, вирощування культури збиткове. Після здійснення докорінних меліоративних заходів можуть бути придатними для вирощування сільськогосподарських культур.

П'ятий клас (непридатні ґрунти) — це непридатні під культуру площі, поліпшення яких неможливе або проблематичне за технологічними, природоохоронними та економічними міркуваннями.

На картограмі придатності (рис. 5) підкласи ґрунтів зображено в межах агрогрупи. У таблиці наведено площі ґрунтів за їхньою придатністю.

11. План організації території

На плані відображено організацію території сільськогосподарських угідь з урахуванням природних, соціальних та еколого-економічних умов, що склалися на період розроблення земельно-агротехнічного паспорта (рис. 6).

При організації ріллі й кормових угідь використано матеріали попередніх проектів землеустрою та планові матеріали коригування ситуації на період розроблення паспорта. На плані виділено межі окремих сівозмін, а також межі їхніх полів і робочих ділянок. Проектування здійснено згідно з існуючими стандартами й методичними положеннями.

При формуванні сівозмін враховано показники попередніх картограм придатності ріллі для вирощування основних товарних сільськогосподарських культур, дані бонітування ґрунтів, а також існуючу виробничу і соціальну інфраструктуру. При необхідності проектують господарські шляхи та полезахисні смуги. Кормові вгіддя організовують у сіножате- та пасовищезміни, що передбачає ефективніше їх використання. В таблицях подано експлікації земель відповідно до сівозмін і сіножате- і пасовищезмін.

12. План розміщення культур у сівозмінах

На плані подано схеми чергування культур у сівозмінах з прив'язкою до полів сівозмін згідно з наміченою спеціалізацією сільгосп підприємства та з урахуванням існуючих природно-економічних умов і обсягів необхідної кормової бази для поголів'я худоби. Щоб досягти запланованої врожайності сільськогосподарських культур передбачено внесення мінеральних добрив за нормами, наведеними в таблиці.

13. Технологічна характеристика полів сівозмін

На кресленні умовними знаками показано напрямки основного обробітку ґрунту та здійснення основних агротехнічних протиерозійних заходів.

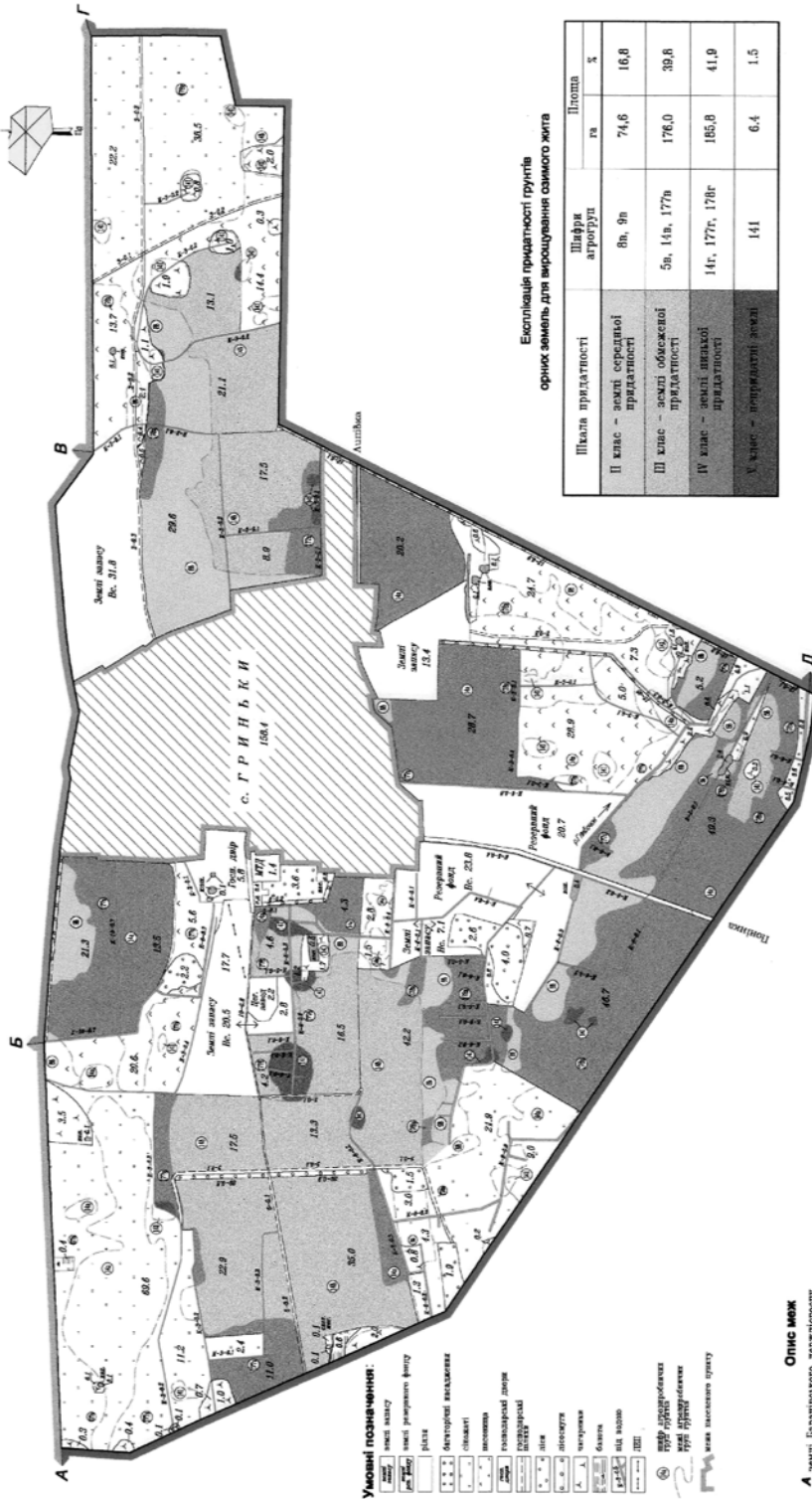

Рис. 5. Картограма придатності ґрунтів орних земель для вирощування озимого жита

Картограму розроблено з урахуванням кліматичних, ґрунтових і організаційних умов сільгосп підприємства. В таблицях указано технологічні характеристики полів сівозмін (довжина робочого гону, робочий нахил, показники, що характеризують родючий шар ґрунту та його гранулометричний склад).

14–16. Картограми агрохімічної характеристики ґрунтів

На картограмах наведено інформацію щодо середньозважених величин вмісту рухомого фосфору і калію в ґрунті та інформацію щодо ступеня кислотності ґрунтів у полях сівозмін. Креслення складено на основі матеріалів ґрунтового й агрохімічного обстеження сільськогосподарських угідь. У таблицях указано агрохімічну характеристику полів сівозмін і сіножате- та пасовищезмін.

17. Креслення обмежень (сервітутів) прав власності та користування землею

На кресленні відображено розміщення існуючих інженерних комунікацій — ліній електропередачі (ЛЕП), водоводів, газопроводів та водоохоронних зон і прибережних смуг.

Опис обмежень у використанні земель в охоронних зонах наведено в окремому розділі.

Висновки. Запропонований склад і зміст земельно-агротехнічного паспорта приватного сільськогосподарського підприємства є науковою основою екологобезпечного та економічно ефективного використання земельних угідь і забезпечуватиме відтворення якості ґрунтового покриву та слугуватиме надійним документом щодо контролю за раціональним використанням і охороною земельних ресурсів у підприємстві.

Список ітератури

1. Добряк Д.С. Концептуальні засади розвитку землеустрою / Д.С.Добряк // Землевпорядкування. — 2001. — № 1. — С. 27–32.
2. Добряк Д.С. Проблеми сучасного землеустрою / Д.С.Добряк // Землевпоряд. вісн. — 2012. — № 1. — С. 30–34.
3. Добряк Д.С. Стан і перспективи розвитку землеустрою в Україні / Д.С.Добряк // Землевпорядкування. — 2002. — № 2. — С. 22–30.
4. Закон України “Про землеустрій” : прийнятий 22 травня 2003 року № 858- IV // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). — 2003. — № 36. — Ст. 282.
5. Землеустрій — основа державної земельної політики України: матеріали круглого столу // Землевпоряд. вісн. — 2006. — № 1. — С. 2–24.
6. Класифікація сільськогосподарських земель як наукова передумова їх екологобезпечного використання. — 2-ге вид., допов. / [Д.С.Добряк, О.П.Канаш, Д.І.Бабміндра, Л.А.Розумний]. — К. : Урожай, 2009. — 464 с.
7. Сільське господарство України. — К. : ТОВ Август Трейд. — 2011. — 386 с.

Обоснованы состав и содержание земельно-агротехнического паспорта сельскохозяйственного предприятия как научной основы экологобезопасного и экономически эффективного использования земель, обеспечения воспроизводства качества почвенного плодородия, который будет служить надёжным документом по контролю за рациональным использованием и охраной земель.

Justified by the composition and content of the crop land and agricultural company passport as scientific basis of environment-friendly and cost-effective use of land, to ensure quality reproduction of soil fertility, and will serve as a reliable instrument for the control of rational use and protection of land.